

دل به یارو دست به کار

خواجه بهاء الدین نقشبند

«DİL BE YÂR DEST BE KÂR»

(El Kârda Gönül Yârda Olsun)

Hâce Bahâeddin Nakşibend

*İslam İşbirliği Teşkilatı (İSESCO)
tarafından “2020 yılında Buhara’nın
İslam Dünyası Kültür Başkenti”
olarak tanınması ve Hâce Abdülhâlik
Gucdüvânî’nin 915. ve Hâce Bahâeddin
Nakşibend’in 700. Doğum Yıldönümüne
armağan*

BUHARA

İSLAM DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTİ

عاصمة الثقافة في العالم الإسلامي

— 2020 —

Fecr Yayınları: 463

HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE TARİKATI ve YEDİ PİR

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

Çevirenler

İkbalcan USMANOV

Şahruhbek ALİMOV

Tashih

Fakirullah YILDIZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ekim 2021

ISBN: 978-625-8005-06-6

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE
TARİKATI
VE
YEDİ PİR**

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

Ankara 2021

Doç. Dr. Kamilcan Rahimov Rahmatoğlu

Genç doğu bilimci, kaynak uzmanı, İslamî ilimler alanında araştırmacı, tercüman, Tarih bilimleri alanında felsefe doktoru (PhD), Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan el-Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü kıdemli araştırma görevlisi, *Nakşibendilik* dergisinin genel editör yardımcısı, “Özbekistan’ın Bağımsızlığına 20 sene” rozeti sahibi (2011) Kamilcan Rahimov Rahmatoğlu 1982 yılında Buhara şehrinde doğmuştur. Yazar 1995–1999 yılları arasında Buhara’da Mir Arap İslam medresesinde eğitim gördü, 2000 yılında Buhara Devlet Üniversitesi Özbek Filolojisi Fakültesine girdi ve 2004 yılında mezun oldu. 2006 yılında aynı üniversitede yüksek lisans programına kayıt oldu ve 2007 yılında yüksek lisansını bitirdi. 2006–2007 yıllarında Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire Üniversitesi Arap Filolojisi Fakültesinde araştırma yapmıştır. 2014–2017 yıllar arasında Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Şarkşinaslık Enstitüsünde doktorasını yapmıştır.

Mâverâünnehir Tasavvufunun Kökleri: Tasavvuf Öğretisinin Gelişimi ve Sistemleştirilmesi (Tasnifi, Sınıflandırılması, Sistematik Hale Getirilişi) (VIII–XI. Yüzyıllar) (2020, Özbek, Rus, Tacik, Kazak, Azerbaycan ve Türk ve Arap dillerinde), *Hâcegân-Nakşbendîlik Tarikatı ve Yedi Pir* (2020, Özbek, Rus ve Türk dillerinde), *Nakşbendîlik ve Ekonomi* (2020, Özbek, Rus ve Türk dillerinde), Kamilcan Rahimov’un *Hâcegân Tarikatı ve Buhara’da İrfan ve Felsefi Bilimlerin Gelişmesi (IX–XV. Yüzyıllar)* (Prof. Dr. Necmeddin Komilov ile birlikte 2011) adlı monografileri neşredilmiş, “*Büyük Yurt Ulemaları*” (2016), “*Tasavvuf Terimleri Açıklamalı Sözlüğü*” (2015), “*İslam Ansiklopedisi*” (2017), Türkiye’de 6 yabancı dilde basılan *Doğu Kaligrafi ve Minyatür Sanatından Örnekler (VII–XXI. Yüzyıllar)* (Abdulgafur Buhari ile birlikte 2011), 13 ciltten oluşan *Özbekistan Abidelerinde Bitikler* (2011–2016) gibi araştırmalarının aktif müelliflerinden, Özbekistan ve 10 tane yabancı ülkede 150’den fazla bilimsel makalesi neşredilmiştir. Hakîm et-Tirmizî’ye ait *Edeb’ün-Nefs* (2015), *Hatmü’l-Evliya* (2017), Abdulkерim Sem’ani’ye ait *el-Ensab* (Abdulgafur Buhari ile birlikte, 2018) gibi eserleri Arapçadan, Gıyaseddin Handemir’e ait *Mekarimu’l-Ahlak* (2015, 2018), Ahmed bin Mahmud Buhari’nin *Tarihi Mullazade der Zikri Mezarat-ı Buhara* (2019), Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî’ye ait *Vasiyetname* (2021), Hâce Ârif-i Rîvgerî’ye ait *Ârifname* (2021), Hâce Ali Râmîtenî’ye ait *Risâle-i Hazret-i Âzîzân* (2021) gibi eserleri Farsçadan Özbek Türkçesine tercüme etmiştir, Ali Şir Nevâî’nin hikmetlerini de Özbekçe, Çağatay Türkçesi, Farsça ve Arapça olarak yayınladı (2018).

SUNUŞ

Hicaz, Irak, Şam, Mısır ve Horasan gibi, İslam medeniyetinin önemli merkezlerinden biri olan Mâverâünnehir, tasavvufun eşîği konumunda olan önemli merkezlerden biri olarak şöhret kazanmıştır. VIII-IX. yüzyıllarda Medine, Basra, Küfe ve Horasan gibi okullar zahitliğin merkezi olarak bilinirdi. Ek olarak bu dönemlerde Orta Asya da bir zahitlik okuluydu; IX-XI. yüzyıllarda ise Nişabur, Mısır, Dımeşk ve Bağdat gibi sûfilik okullarından etkilenecek Orta Asya da sûfilik okuluna evrilmiştir. XII. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında oluşmaya başlayan 50'den fazla tarikattan dördü yani – Yeseviyye, Hâcegân-Nakşibendiyye, Kübreviyye ve Işkıyye/Aşkıyye – Orta Asya'da gün yüzüne çıkmıştır. Bu okullar, akımlar ve tarikatlar arasında Hâcegân-Nakşibendiyye önemli bir yere sahiptir.

Çalışmamızda, Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının kökleri, ortaya çıkışı, teşekkül dönemi, yayılması, tarihi, öğretisinin temelleri ve yedi pir yani Abdülhalik Gucdüvânî'den Bahaeddin Nakşibend'e kadar olan ilk yedi sofinin hayatı, faaliyet ve öğretileri incelenecektir.

Çalışmamız, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Hâce Abdülhalik Gucdüvânî'nin 915. ve Hâce Bahaeddin Nakşibend'in 700. doğum yıldönümlerini kutlama hazırlıkları kapsamında 11 Temmuz 2017 tarih ve F-4988 nolu düzenlemenin yerine getirilmesi ve Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 8 Mayıs 2018 tarih ve 372-F nolu onayıyla 2020 yılında Buhara'nın *İslam Dünyası Kültür Başkenti* olarak ilan edilmesiyle bağlantılı olarak yapılacak organizasyon programı kapsamında hazırlanmış olup, Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan el-Birûni Şarkşinaslık Enstitüsü konseyi kararı ve Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu

huzurundaki Din İşleri Kurumu'nun 24 Eylül 2018 tarihli N°5279 nolu önerisi kapsamında neşre hazırlanmıştır.

İki kardeş ülkenin birbirlerine yakınlaşması ve kültürel faaliyetlerinin geliştirilmesi hususunda desteklerini esirgemeyen Özbekistan Cumhuriyeti devlet başkanı Şevket Mirziyoyev ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a şükranlarımı arz ederim.

Bu çalışmanın hazırlanmasında çok önemli katkıları olan İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi dekanı ve eski İstanbul Müftüsü olan sayın Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz beye, Tasavvuf alanında nice ilklere imza atan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi sayın Prof. Dr. Necdet Tosun'a, yine bu alanda önemli çalışmaları olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi sayın Prof. Dr. Vahit Göktaş'a, kitabın basılma aşamasında emeği geçen Ali Asqarhon Kosimov beye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ek olarak Ğalib Bayramođlu Aliyev beye de şükranlarımı iletiyorum, Allah (c.c) yapmış oldukları hayırları kabul buyursun ve neslinden de âlim ve âlime, hafız ve hafıza olarak yetişecek göz nuru ve ahiret saadetine müsebbip çocuklar çıkarsın inşaallah...

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
ÖN SÖZ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE TARİKATINA KADAR OLAN DÖNEMDE ORTA ASYA TASAVVUFU	21
Mukaddime	23
1.1. ORTA ASYA'DA ZÜHD DÖNEMİ (VIII-IX. YÜZYILLAR)	25
1.2. ORTA ASYA SOFİLİK OKULU (IX-XI. YÜZYILLAR)	31

İKİNCİ BÖLÜM

HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE TARİKATI	41
Mukaddime	43
2.1. HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE TARİKATININ İRADE SİLSİLESİ VE İSİMLENDİRİLMESİ	49
2.2. HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE TARİKATININ ORTAYA ÇIKIŞI VE YAYILMASI	56
2.3. HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE TARİKATININ YAYILMASI	60
2.4. HÂCEGÂN-NAKŞİBENDİYYE ÖĞRETİSİ	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEDİ PİR	73
Mukaddime	76
3.1. HÂCE ABDÜLHÂLİK GUCDÜVÂNÎ	78
3.1.1. Hayatı	79
3.1.2. Eserleri	91
3.1.3. Öğretisi	92
3.1.4. Halifeleri	97
3.1.5. <i>Vasiyetname</i> Risalesinin Bilimsel Açıklamalı Tercümesi	98

3.2. HÂCE MUHAMMED ÂRİF-İ RÎVGERÎ	120
3.2.1. Hayatı	121
3.2.2. Eserleri	126
3.2.3. Öğretisi	127
3.2.4. Halifeleri	129
3.2.5. <i>Ârifname</i> Risalesinin Bilimsel Açıklamalı Tercümesi	130
3.3. HÂCE MAHMUD İNCİRFAGNEVÎ	157
3.3.1. Hayatı	158
3.3.2. Öğretisi	160
3.3.3. Halifeleri	161
3.4. HÂCE ALİ RÂMÎTENÎ	162
3.4.1. Hayatı	163
3.4.2. Eserleri	167
3.4.3. Öğretisi	168
3.4.4. Halifeleri	170
3.4.5. <i>Risâle-i Hazret-i Âzîzân</i> Eserinin Bilimsel Açıklamalı Tercümesi	171
3.5. HÂCE MUHAMMED BABA SEMÂSÎ	190
3.5.1. Hayatı	191
3.5.2. Öğretisi	194
3.5.3. Halifeleri	195
3.6. SEYYİD EMÎR KÜLÂL	196
3.6.1. Hayatı	197
3.6.2. Öğretisi	201
3.6.3. Halifeleri	202
3.7. HÂCE BAHÂEDDİN NAKŞİBEND	203
3.7.1. Hayatı	204
3.7.2. Eserleri	214
3.7.3. Öğretisi	215
3.7.4. Halifeleri	221

EKLER

Ek-1: TABLOLAR	224
1. Tablo: Hâcegân-Nakşibendiyye Pirlerinin İrade Silsilesi	224
2. Tablo: Hâcegân-Nakşibendiyye Tarikatının İsimlendirilmesi	225

3. Tablo: Hâcegân-Nakşibendiyye Tarikatının Yayılması	226
4. Tablo: Hâcegân-Nakşibendiyye Öğretisi	227
Ek-2: TASAVVUF TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	228
Ek-3: KULLANIM İŞARETLERİ VE KISALTMALAR	237
BİBLİYOGRAFYA	239
DİZİN	263
Şahıs Adları	263
Çağdaş Araştırmacı Adları	267
Eser İsimleri	268
Yer İsimleri	269
Din, Mezhep, Akım ve Tarikat İsimleri	271
Devlet ve Sülale İsimleri	272

ÖN SÖZ

Tarihi seyir içerisinde Turan, Türkistan ve Mâverâünnehir diye adlandırılan Orta Asya coğrafyası kültürel, manevi ve bilimsel mirasının önemli bir kısmını, kuşkusuz tasavvuf oluşturmaktadır. Bölge halkının yaşam tarzı, kültürü ve toplumsal felsefi görüşlerine önemli katkı sağlayan tasavvuf, âlimlerinin dinî inancından başlayarak bilimsel faaliyetlerinin tüm alanlarında, özellikle bilim, edebiyat ve sanatta farklı oranlarda etkisini göstermiştir.

Kadim Mâverâünnehir coğrafyası, tasavvufun beşiğidir. VIII-XI. yüzyıllarda İslam dünyasının diğer önemli merkezleri gibi Orta Asya'da da sofilik kök salmış, tasavvufun teorik ve pratik temelleri şekil almaya başlamıştır. XII. yüzyıldan itibaren bölgede sonrasında da tüm İslam dünyasında ün kazanmış olan Yeseviyye, Hâcegân-Nakşibendiyye, Kübreviyye ve Işkıyye/Aşkıyye gibi tarikatlar ortaya çıkmıştır. Bu tarikatlar arasında İslam âleminde ilk olarak ortaya çıkan ve geniş bir coğrafyaya yayılarak yoğun ilgi gören Hâcegân-Nakşibendiyye, kendine has terk-i dünyaya karşı olan tavrıyla, insancılık, vatanseverlik ve çalışkanlık gibi erdemlere teşvik eden öğretileriyle farklılık göstermiştir.

Bilindiği üzere Özbekistan, bağımsızlığına kavuştuktan sonra diğer tarihî mirasları gibi Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisi ve sofilerinin hayatlarını öğrenmek ve bu bilgileri geniş halk kitlelerine ulaştırmak amacıyla önemli faaliyetler yapmıştır. Özellikle 1993 yılında Bahâeddin Nakşibend'in 675., 2003 yılında Abdülhalik Gucdüvânî'nin 900. ve 2004 yılında Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın 600. doğum yıldönümünün, uluslararası düzeyde kutlanmış olması da bölgedeki tasavvuf alanına olan ilgiyi bizlere yansıtmaktadır. 27 Mayıs 2004 tarihin-

de, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar ile Bahâeddin Nakşibendî Hatırlama ve Hatırlatma Merkezi kurulması da sözümüzü destekler mahiyettedir. 2008 yılından itibaren merkez bünyesinde bilimsel-irfanî, edebî-eğitici üç aylık Nakşibendîye Dergisi'nin yayımlanageldiğini de verilerimizden öğrenmemiz mümkün olmaktadır. Bölge içerisinde gözlemediğimiz diğer bir önemli çalışmaya kuşkusuz 30 Ağustos 2010 tarihinde, Buhara Kültürel Merkezi bünyesinde kurulan Eski ve Baki Buhara anıtının açılış törenidir denilebilir. Anıtın üstüne kabarık harflerle Bahâeddin Nakşibend'e ait "Dil be yâr dest be kâr" cümlesi yazılması da tasavvufi camia açısından önem arz etmektedir.

Özbekistan'ın daha da gelişmesi için oluşturulan 2017-2021 yıllarında "Özbekistan Cumhuriyetini Geliştirmenin Beş Temel Yöntemine" göre "Hareketler Stratejisi Projesi" kapsamında başlatılan faaliyetler de bölgenin manevi mirasına, özellikle sofi silsilenin hayatına ve öğretilerine olan ilginin daha da artmasına neden olmuştur. 2017 yılında Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in bizzat verdiği talimatlarla İmam Tirmizî ve İmam Buhârî Uluslararası Bilimsel Araştırma Merkezleri, İslam Medeniyeti Merkezi ve Özbekistan Uluslararası İslam Akademisi gibi çeşitli araştırma merkezlerinin oluşturulması da iddialarımızı güçlendirmektedir. Günümüzde bölge sınırları içerisinde eski el yazma eserlerini korumak, tetkik etmek ve geniş kitlelere ulaştırmak için takip edilen yöntemlerin daha da genişletildiği de herkesçe bilinmektedir.¹ Bunun dışında Özbekistan Cumhuriyeti Bakan-

¹ Bkz. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının "İmam Tirmizî Uluslararası Bilimsel Araştırma Merkezi oluşturmak için gerekli faaliyetler hakkında" kararı, *Halk Sözü Gazetesi*, Sayı: 33, (6727) 15 Şubat 2017, B 1; Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının "Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunca İmam Buhârî Uluslararası Bilimsel Araştırma Merkezi oluşturmak için gerekli faaliyetler hakkında" kararı, *Halk Sözü Gazetesi*, Sayı: 60, (6754) 28 Mart 2017; Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanın-

lar Kurulu'nun 8 Mayıs 2018 tarihli ve 372-X nolu kararnamesiyle 2020 yılında Buhara'nın, İslam medeniyetinin başkenti ilan edilmesiyle bağlantılı olarak yapılacak organizasyonlar kapsamında Yedi Pir'den miras kalan eserlerin ve haklarında telif edilen kitapların Özbekçeye tercümesi, tenkitli neşirlerinin yanı sıra Hâcegân-Nakşibendiyye kaynaklarının tercüme, tetkik ve neşri, Hâcegân-Nakşibendiyye hakkında araştırmaların yayımlanması gibi hedeflerin zikredilmiş olması bölgede yapılacak akademik çalışmaların isabetli sonuçlar elde etmesi için sağlam bir zemin rolü oynamaktadır. Bu faaliyetlerin, bölgede yürütülecek olan tasavvufî faaliyetlere, özellikle Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisinin öğrenilmesi ve öncü şahsiyetlerinin hayatlarını tetkik faaliyetlerine önemli katkılarda bulunacağı şimdiden söylenilebilir.

Bu zamana kadar dünya doğu bilimleri araştırma alanında Hâcegân-Nakşibendiyye tarihi ve öğretisinin araştırılması yönünde çalışmalar yapılmış olsa da hâlâ mezkûr tarikatın ortaya çıkışı ve yayılması tarihi, öğretisinin temel öğeleri, önemli şahsiyetlerinin hayatı ve faaliyetleri hakkında bilimsel olarak kanıtlanmış net ve gerçekçi tek bir görüşün olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisi ve onun İslam âlemindeki önemi hakkında farklı görüşler sergileyen çeşitli ülkelere mensup araştırmacılar, bu alanda farklı görüşler ortaya atmışlardır. Türkiye akademik camiasının bazı

nın “Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunca Özbekistan’da İslam Medeniyeti Merkezi oluşturmak için gerekli faaliyetler hakkında” kararı, *Halk Sözü Gazetesi*, Sayı: 125, (6819) 24 Haziran2017; Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının “Özbekistan İslam Akademisi’ni oluşturmak için gerekli faaliyetler hakkında” kararı, 15 Aralık 2017; <http://uza.uz/oz/documents/zbekiston-islom-akademiyasini-tashkil-etish-chora-tadbirlari-15-12-2017>; Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının “Eski yazma eserleri korumak, tetkik etmek ve geniş kitlelere ulaştırmak sistemini daha da geliştirmek için gerekli faaliyetler hakkında” kararı, *Halk Sözü Gazetesi*, Sayı: 103, (6797) 25 Mayıs 2017.

temsilcileri ve Özbekistan'daki araştırmacıların bir kısmı tarafından yapılan çalışmalara göre ise Hâcegân-Nakşibendiyye tarihinin bazı devirleri, bazı şahsiyetleri, özellikle tarikatın ilk yedi pirinin hayatı ve faaliyetleri hakkında araştırmalar yapılmış olsa da henüz tarikatın tarihi, öğretisi ve şahsiyetleri, kapsamlı ve sistematik olarak incelenmemiştir. Bu bakımdan genç tasavvuf araştırmacısı Kamilcan Rahimov'un bu çalışması, Türk milletinin maneviyatı ve dünya görüşünün gelişmesinde önemli yere sahip Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının bilimsel olarak incelenmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Kamilcan Rahimov, çalışmasında ilk önce Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının kurucuları Abdülhâlik Gucdüvânî'den Bahâeddin Nakşibend'e kadar olan ilk yedi önemli şahsiyetin hayatı ve faaliyetlerini tetkik etmeyi ana hedef belirlemiştir. Hedefine ulaşmak için Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının ortaya çıkışı, diğer coğrafyalara yayılması tarihi ve tarikat öğretisinin temel ilkelerini bilimsel kanıtlara dayalı olarak resmetmeye çalışmıştır. Bunun için de Orta Asya tasavvufunun Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının ortaya çıktığı döneme kadar olan zaman dilimi hakkında geniş bilgi vermeyi önclemiştir. Araştırma aşağıdaki gibi üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm: Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatına kadar olan dönemde Orta Asya tasavvufu.

İkinci bölüm: Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatı.

Üçüncü bölüm: Yedi pir.

Kamilcan Rahimov'a göre Hâcegân-Nakşibendiyye, belirsiz bir yerden çıkmış veya günümüze kadar düşündüğümüz gibi tamamıyla yabancı coğrafyalardan Türkistan'a getirilmiş bir öğreti değildir. Aslında Orta Asya coğrafyasında mezkûr tarikatın oluşması için gereken tüm koşullar bulunmaktaydı. Araştırmacı, çalışmanın ilk bölümünde, Orta Asya tasavvufunun VIII-XI. yüzyıllarda yani tarikatlar, özellikle Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının ortaya çıkışına kadar olan dönem-

deki tarihi hakkında bilgiler vermiş, bununla birlikte Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatındaki dünyadan el etek çekmek ve inzivaya çekilmek gibi görüşlere karşı çıkan fikirlerinin Orta Asya tasavvufunun önceki dönemlerinde de var olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Çalışmada bu çabaların amaca yaklaştığı görülmektedir. Çalışmanın ikinci bölümü de Özbek tasavvuf araştırmaları açısından yenilik niteliğindedir. Araştırmacı bu bölümde, önemli kaynaklar ve araştırmaları derinlemesine inceleyerek Hâcegân-Nakşibendiyye pirlerinin irade zinciri, tarikatın ortaya çıkışı, yayılması tarihi ve öğretisinin kısa ve genel olsa da daha net bir resmini çizmeyi başarmıştır. Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının ilk yedi şahsiyetinin hayatı ve öğretisine ayrılan üçüncü bölüm de yedi pir hakkındaki önemli kaynak ve araştırmaların derin incelenmesine dayanan bilimsel görüşlerden oluşmaktadır. Araştırmacı, kaynaklara dayanarak bu alanda ilk olarak Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının Abdülhalik Gucdüvânî'den Bahâeddin Nakşibend'e kadar olan ilk yedi şahsiyetinin doğum ve vefat tarihleri, hayatları, faaliyetleri, öğreti ve temel görüşleri hakkında daha net ve sistemli bilgiler vermiştir. Müellife bundan sonraki ilmî çalışmalarında da başarılar dilerim...

Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi dekanı
ve eski İstanbul Müftüsü